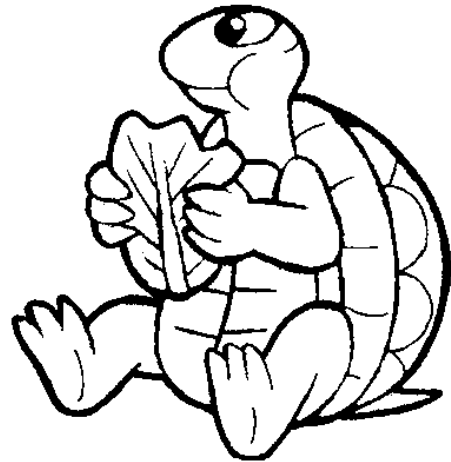

Associació Caué – Amics de São Tomé e Príncipe

HISTÒRIA DE LA TORTUGA GOLAFRE

Versió catalana del conte tradicional de l'Illa de São Tomé ¹
26/11/2011

La Sra. Tortuga vivia amb el Sr. Tortuga feia ja molts anys². Un dia, va ser convidada a ser madrina d'una festa local. Per aquell motiu, es va comprometre a engreixar un porc enorme i a conrear una gran pinya de *banana-pão*³, per a dedicar-los, en agraïment, als veïns que l'honoraven amb tan alta consideració.

Tanmateix, el Sr. Tortuga, cada dia, quan es llevava pel matí, mirava al porc i a la pinya de bananes i treia saliva amb delit.

Un dia, la Sra. Tortuga va anar al bosc a buscar llenya i el Sr. Tortuga es va quedar a casa.

EL SR. TORTUGA (trasbalsat): Jo a casa amb gana de dies i la dona està criant un porc tan gran i una enorme pinya de banana per inflar la panxa dels veïns? I per a mi res? No hi ha dret! Això no pot ser! He de trobar la manera de poder menjar-me aquesta banana, com sigui, ja

¹ Transcripció lliure d'en Xavier Muñoz de la intervenció de n'Osvaldo Cunha al Festival de Contes del Món – Nadal a Amics de la UNESCO de Barcelona (26/11/2011), representant a l'Associació Caué, Amics de São Tomé e Príncipe. Relat basat en el conte de títol original *História da tartaruga*, extret del recull *Contos tradicionais santomenses*, publicat el 1984 per la Direção Nacional da Cultura de la República Democrática de São Tomé e Príncipe.

² Les tortugues (*tartarugas*, en portuguès) són personatges recurrents en els contes i en la iconografia de les illes São Tomé i Príncipe, segurament perquè és (o era) força normal guaitar-les a les seves costes (de fet és un espectacle assistir quan aquelles grans tortugues desouen en alguna platja recòndita). Alguns antropòlegs diuen que els santomenses identifiquen les tortugues amb la intel·ligència i l'astúcia. Jo afegiria, la murrieria i l'engany també.

³ *Musa paradisiaca*, plàtan per cuinar o fregir, que conté molta proporció de midó. A São Tomé hi ha més de 10 varietats diferents de plàtans o bananes.

sigui sola o també amb el porc. Però... com ho he de fer per...? Espera,... Ja sé!: Em ficaré al llit, ben tapat sota una manta i fingiré que tinc molta febre, tremolant,... I em mostraré així quan ella arribi.

Dit i fet. El Sr. Tortuga es ficà al llit, sota una manta ben gruixida i començà a tremolar, tal i com havia pensat de fer.

EL SR. TORTUGA: Estic tremolant molt... tinc molt fred... ai què em moro...!

La Sra. Tortuga, que havia acabat d'arribar del bosc, estava feinejant sota el cobert, endreçant part de la llenya que havia portat i... fou llavors quan va sentir gemecs a l'habitació.

EL SR. TORTUGA: Uiiii, uiiii!... Ai! Socors, ajuda!

LA SRA. TORTUGA (entrant a l'habitació): Què és això, noi? Què et passa?

EL SR. TORTUGA: Ai... ai, què em moro..., què em moro...!!

LA SRA. TORTUGA: Mare meva! Valga'm Déu!

EL SR. TORTUGA: Estic molt malament!... Tinc molt fred!... Ai!...

LA SRA. TORTUGA: Espera, estimat, que vaig corrents a cridar el metge.

EL SR. TORTUGA: No, no! El metge no!

LA SRA. TORTUGA: I, doncs?... Què vols que faci si no, rei del meu cor?

EL SR. TORTUGA (suant, d'engúnia): Vull que vagis a trobar el meu germà, aquell que és metge tradicional; el gran *piado-záua*⁴ que viu a Vági Pôcô Lópa. Et dono la meva orina i li portes per a que l'examini. Però vés pel camí del bosc, perquè no vull que et vegi ningú...

LA SRA. TORTUGA: El camí del bosc és molt més llarg i fosc! Per quina raó no puc anar per la carretera?

EL SR. TORTUGA: Mai! No et dic que no vull que siguis vista per ningú? No vull que ningú sàpiga que estic malalt, entesos?! Xé, quina vergonya, si et veuen amb els orins a la mà!

La Sra. Tortuga deixà tot el que portava, prengué l'ampolla amb l'orina i sortí sense pausa cap a casa del cunyat curander.

⁴ Curander que diagnostica mitjançant l'observació de la orina.

El Sr. Tortuga s'aixecà ràpidament, es vestí i sortí corrent. Prenent una drecera, va arribar a Vági Pôcô Lôpa, a casa del curander, abans que la dona, amb temps suficient per posar-se una màscara de bruixot i suplantar la identitat del seu germà.

Poc després, la Sra. Tortuga va aparèixer a casa del curander.

LA SRA. TORTUGA: Bon dia. Que hi és el senyor curander?

EL SR. TORTUGA (disfressat i parlant amb veu molt greu): Sóc jo, el gran *piádo-záua*. I el meu nom és Benku⁵, germà del Sr. Tortuga.

LA SRA. TORTUGA: Oh, no el coneixia, Sr. Benku! Sobretot amb aquesta carota tant lletja que no li deixa veure el rostre...

EL SR. TORTUGA: Sóc el germà més gran d'en Tortuga... Però, si us plau, deixem-nos de compliments i anem al gra. Digui'm què la du per aquí?

LA SRA. TORTUGA: El meu home està malalt, molt malalt. S'ha llevat aquest matí tremolant com una fulla d'arbre, suant, babejant, queixant-se de fred,... Que li feia mal el ventre, l'esquena, tot... Diu que es mor... en fi...!

EL SR. TORTUGA: La senyora porta l'orina?

LA SRA. TORTUGA (atansant-li un frascó de vidre) : Sí, és clar. Aquí la té...

EL SR. TORTUGA: Doni-me-la... Ummm... Ui... Xé, mestressa... El meu germà no està gens bé, gens bé... Com és que l'heu deixat empitjorar d'aquesta manera? Si Déu vol, ell haurà de posar-se millor. Anem a intentar-ho, però ell haurà de posar-se millor, si no empitjorarà... El problema més gran és que no sé si el que us demanaré serà fàcil d'aconseguir...

LA SRA. TORTUGA: Què necessita? Digui-m'ho, si us plau!

EL SR. TORTUGA (en to cada cop més dramàtic): El meu germà té el dimoni al cos! Un dimoni malvat i poderós! I aquest dimoni només podrà sortir si la senyora aconsegueix un porc gran, ben cebat, i una pinya de banana-pão ben granada,... i tot això ben cuinat a l'estil de la terra... (ummm!)... Però ha de ser ell mateix qui m'ho porti, tot sol, ja que demanaré, aquí, als meus companys (ànimes de l'altre món), perquè l'ajudin a trobar el camí...

LA SRA. TORTUGA (pensant en la pinya de banana i en el porc que tenia preparats per a la festa): Tinc només una pinya de banana-pão i un porc que he guardat per a la festa de Santa Cruz...

⁵ *Benku* o *bencu* (en crioll forro) és un tipus de tortuga de terra, també molt comú a São Tomé.

EL SR. TORTUGA (davant dels dubtes de la dona): Jo no sé... És la senyora qui sap què pot fer pel seu home... O la festa o el marit!!

LA SRA. TORTUGA: No se'n parli més: deixaré de banda la festa per concentrar-me en la salut i el benestar del meu home. Faltaria més! Ja és vell però me l'estimo molt,... encara, a vegades, m'omple de satisfacció.

EL SR. TORTUGA: Llavors marxi depressa, mentre hi hagi temps, i faci allò que li he indicat. Però, escolti: quan vostè acabi de cuinar el porc i la banana, els posi en una safata i convenci al seu home per a que es posi tot això sobre el seu cap, faci un petit esforç per carregar-ho tot i, ell tot sol, ho porti al lloc conegut com Ôke Mukinki. Els meus companys (ànimes benefactores) i jo mateix estarem allà esperant-lo. Ho ha entès, senyora?

LA SRA. TORTUGA: Sí, perfectament.

Ella es va despedir, es posà la càrrega al cap i sortí esperitada cap a casa. Mentre, el Sr. Tortuga es tregué la màscara, i sortí corrent per la drecera, tot arribant més aviat que la dona a casa. Es ficà al llit de nou, això sí, molt satisfet, endinsant-se content en mig dels llençols.

Quan va sentir arribar la dona, tornà a a cridar i a gemegar per mostrar altre cop el seu sobreactuat desconsol.

EL SR. TORTUGA: No puc aguantar més això! Quin mal!... Ai! Fillets de Déu!!

La Sra. Tortuga, a l'entrar, molt preocupada, sent la següent pregunta:

EL SR. TORTUGA: Maria, què és el que en Benku t'ha dit?

LA SRA. TORTUGA (mig plorant): Diu que estàs malalt, molt malalt, perquè tens el diable en el cos (un diable molt malvat i poderós) i que te l'has de treure com sigui. Però per això hauràs de dur-li un porc rostit i una pinya de *banana-pão*, també ben feta cuinada, perquè ell pugui fer el tractament. Però hauràs d'anar-hi sol, amb tot això al damunt del cap, fins a un lloc anomenat Ôke Mukinki. Ell t'estarà esperant.

EL SR. TORTUGA (fingint): Què dius? Jo sol? Com puc portar tot això, dona? Creus que en el meu estat puc dur una càrrega tant pesada? Valga'm Déu, què he fet per merèixer-me aquest suplici!...

LA SRA. TORTUGA: Has de fer un petit esforç, reiet... I ho has de fer depressa, si no empitjoraràs... Bé, vaig a la cuina a preparar-ho tot que no hi ha massa temps...

La Sra. Tortuga es dirigí al corral, prengué el porc i el feu matar per una veïna. Mentre ella s'encarregà de tallar la pinya de banana que havia crescut ben grossa al bananer de l'hort. Pelà totes les bananes i les cuinà. Quan li portaren la matança, també la cuinà, tot preparant un bon rostit, al que hi afegí un bon grapat de fulles medicinals i *malagueta tuà-tuà*⁶. Mentrestant, el Sr. Tortuga es mantingué al llit ben satisfet. L'oloreta que deixava anar el rostidet li feia la boca aigua!

EL SR. TORTUGA (des del llit, amb satisfacció): Sí senyor! Me menjaré tota aquesta carn i totes les bananes. Jo amb fam i volies deleitar amb el nostre porc i les nostres bananes a tots aquests sapastres, ganduls i trinxeraires? On s'ha vist això?

Poques hores després, la Sra. Tortuga entrà a l'habitació amb tot el menjar ben cuinat ben embolicat fent un farcell, sobre una gran safata.

LA SRA. TORTUGA: Lleva't, home! Fés un petit sacrifici que ja està tot preparat per al tractament. Aixeca't, si us plau. Jo t'ajudo a portar-ho fins al portal de casa...

EL SR. TORTUGA (fingint altre cop): Renoi! No em suporten les cames?! Estic molt feble! Això és el final... No ho podré dur tot...

LA SRA. TORTUGA: Calla't i recolza't en mi. Tingues una mica de coratge i paciència. Vinga, anima't!

Van baixar les escales de la casa poc a poc, ell recolzat llastimosament en la closca de la dona, i, creuant l'hort, arribaren fins al portal. El Sr. Tortuga, fingint gran esforç i tristesa, es va despedir.

Va anar caminant a dures penes, anant de trontoll, fins que la va perdre de vista. Llavors, quan va estar segur que ningú el vigilava, arrencà a córrer fins arribar a un lloc ben apartat. Deixà la càrrega a terra i respirà profundament...

EL SR. TORTUGA: Sí senyor! Ja he arribat. I ara, costi el que costi, em menjaré aquest porc i aquesta banana-pão tot sol! Tinc tanta gana que res m'ho impedirà..., aquí sota aquest arbre... Oh, mira, una pedra! Em sentaré aquí mateix per estar encara més còmode per menjar totes aquestes viandes. Ummmm, quin flaire!

I començà a menjar. La gana que tenia era tanta que s'hagués menjat un bou. Abans d'acabar de rossegar la primera cuixa del porc, la pedra el va parlar...

LA PEDRA: Ei, Tortuga, et menjaràs tot això solet? Dóna'm una mica, home què en tens molt!

EL SR. TORTUGA: Qui em parla?, una pedra?... Tot just he començat a menjar i ja m'emprenyes? Espera que encara hi ha molt menjar. Espera que d'aquí una miqueta et donaré un xic.

⁶ Un tipus molt picant de bitxo o pebrotina.

I al cap d'una estona...

LA PEDRA: Ep, tortuga! T'has oblidat de mi o què? Dóna'm una mica, coi!

EL SR. TORTUGA: Espera una mica més, home!, què alguna cosa caurà! No passis ànsia, no...

Però el Sr. Tortuga seguí menjant fins que no en deixà res de res. Ni tan sols els ossos va deixar. Minuts més tard, de l'arbre va caure una nou de cola...

EL SR. TORTUGA (dirgint-se a la nou): Oh, caramb, vaig a agafar-te. Pelaré una de les teves dents, el saborejaré, aniré a la mina a beure una mica d'aigua, faré una vacaina i després cap a casa!

Però, a l'anar-se a incorporar, no va poder. Estava pres a la pedra! Una força tel.lúrica li retenia la cua, com si hagués quedat cimentada dins el roc.

EL SR. TORTUGA: *Caca-ôôô!*⁷ Què és això?! La pedra em reté o què?... Ei, pedra, deixa'm!

LA PEDRA: No et deixo. Dona'm menjar...

EL SR. TORTUGA: Oh! Si no em deixes anar, cridaré!

LA PEDRA: No et deixo.

EL SR. TORTUGA: Socors! Ajuda! A mí la guàrdia! Soldats del Rei, ajudeu-me! *Qui-da-le-ôôô!*⁸

De cop i sense esperar-ho, va aparèixer un escamot de soldats...

UN SOLDAT: Qui és que ha demanat l'ajut de la guàrdia del Rei?!

EL SR. TORTUGA (ben avergonyit): No ho sé. Estic aquí ja fa una bona estona i no he sentit res de res...

Els soldats giraren cua i marxaren per on havien vingut.

EL SR. TORTUGA (parlant de nou a la pedra): Ho veus, Pedra? Deixa'm anar, perquè quan vull faig venir els soldats! A la pròxima els manaré que et parteixin en bocins ben petits...

Però no, la pedra no el deixava anar, per molt que ell protestés.

EL SR. TORTUGA: A mi la guàrdia del Rei! Ajuda, soldats!

⁷ Exclamació santomense (crioll forro) que significa sorpresa, "*caram!*".

⁸ Expressió santomense (crioll forro) per demanar auxili. Prové de la criolització d'"*a mi el rei!*", o el què és el mateix "*a mi la guàrdia!*".

De nou, els soldats van tornar a aparèixer.

SOLDATS: Però qui està cridant-nos? No serà vostè, Sr. Tortuga?

EL SR. TORTUGA: Jo? No, no, de cap manera. Deuen ser mainades que estan caçant crancs al riu i criden. Jo no he estat, no... Ho haureu sentit malament.

SOLDATS (ja amb to amenaçador): Queda advertit, d'acord? Si tornem a sentir el mateix crit de socors, i no es veritat, veurà el què li pot passar...

Van fer veure que marxaven, però, aquesta vegada, s'amagaren entre el matollar, rere el Sr. Tortuga.

EL SR. TORTUGA: Deixa'm anar, pedra malvada, deixa'm! A mi la guàrdia del Rei! Soldats del Rei, ajuda, socors!!

De cop, els soldats reaparegueren, molt furiosos per l'engany, advertint, sense lloc a dubtes, que era el Sr. Tortuga que els cridava.

SOLDATS: Tortuga, ets tu qui està cridant!!

EL SR. TORTUGA: No, jo no... La pedra, una pedra, la cua, la cola... M'agafa...

SOLDATS: Tu mateix, tu mateix,... segueix amb l'engany, què t'hem atrapat tractant de burlar-te descaradament del gloriós exèrcit de Sa Magestat. I ara mateix et mostrarem de quina pasta estem fets els soldats del Rei. De ben cert, que pagaràs la teva insolència...

Diuen que els soldats envoltaren el Sr. Tortuga, el preneren per les extremitats, li tallaren les natges amb un ganivet ben esmolat, després els peus i la llengua perquè no cridés... No tingué cap opció d'escapatòria, car la pedra el seguia tibant de la cua. El posaren dret, el degollaren i el tallaren en dos meitats. Una part l'enviaren al Palau del Governador i una altra la lliuraren a la seva dona perquè complís amb la seva comesa de madrina de la festa regional.

Tanmateix, hi ha d'altres que expliquen que no, que no el mataren, sinó que, després de ventar-li una bona pallissa, el castigaren a engreixar porcs i a conrear bananers per donar de menjar no només a la seva dona, als fills i al seu germà, el curander, sinó per alimentar tots els convidats de la festa local de l'any següent, així com a tota la guarnició del quarter de la Ciutat i també a la cúria del Governador,... que acabaren tots plegats llepant-se els dits...

No ens queda clar si de tant menjar en deixaren alguna engruna pel dissortat Sr. Tortuga, però alguna molla sí que va caure damunt d'una pedra que atrapava bergants.